Liikenne- ja viestintävaliokunta keskiviikko 13.09.2023 klo 11.15 / U 28/2021 vp / Lausuntopyyntö
Inbot Oy

Tässä asiantuntijalausuntoni koskien kohtia joihin koen pystyväni tarjoamaan lisäarvoa:

Suomi pitää tärkeänä sitä, ettei kiellettyihin tekoälykäytänteisiin kuuluisi luonnollisia henkilöitä koskevien riskiarviointien tai data-analyysien teko lainvalvontaviranomaisten toiminnassa tekoälyn avulla perustuen henkilön liikkumistietoihin. Lisäksi Suomi pyrkii ensisijaisesti siihen, etteivät henkilöiden tunnetiloista päätelmiä tekevät tekoälyjärjestelmät lainvalvonnassa olisi kiellettyjä, mutta voi tarvittaessa suhtautua kysymykseen joustavasti. Suomi pitää tärkeänä, ettei henkilön liikehdintää, liikehdintätapaa tai muita liikkumisen ominaispiirteitä käsitetä tunnetiloiksi.

On tärkeää huomata, että vaikka useimmat algoritmit eivät analysoi tunteita, ne oppivat ajan yli triggeröimään tunnetiloja. Kun YouTube, TikTok, X tai Facebook optimoivat algoritmejaan koukuttamaan käyttäjiä olemaan sovelluksessa mahdollisimman pitkään, optimointi johtaa tunnetilojen manipulointiin joskus vaarallisillakin tavoilla ilman, että tunteita on mitenkään erikseen otettu huomioon oppivien algoritmien toiminnassa.

Suomen mukaan neuvottelujen kuluessa tulisi arvioida, tulisiko avoimen lähdekoodin avulla kehitettyjen tekoälyjärjestelmien kuulua asetuksen soveltamisalaan tietyissä tilanteissa, esimerkiksi jos kyseisiä järjestelmiä hyödynnetään osana korkean riskin tekoälyjärjestelmää. Jos avoimen lähdekoodin lisenssein tarjottuja tekoälyjärjestelmiä käytetään esimerkiksi korkean riskin käyttötarkoituksissa, niiden markkinoille saattaminen tai käyttöönotto voi mahdollisesti aiheuttaa uhkia perusoikeuksien toteutumiselle. Suomen mukaan avointa lähdekoodia koskevaa soveltamisalapoikkeusta tulisi myös arvioida ja täsmentää suhteessa ehdotettuihin muutoksiin siitä, että tekoälyjärjestelmiä koskeva tieteellinen tutkimus- ja kehitystoiminta jää lähtökohtaisesti asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle.

Avoimen lähdekoodin tekoälyjärjestelmien käyttö voi tapahtua kahdella eri tavalla: kaupallisten toimijoiden osalta osana heidän tuote- ja palvelutarjoomaa. Tällöin pitäisin selvänä, että AI Act koskee myös heitä. Mutta yritykset tai organisaatiot voivat myös ottaa itse omaan sisäiseen käyttöön avoimen lähdekoodin järjestelmän tukemaan sisäisiä toimintoja tai automatisoimaan yrityksen sisäisiä prosesseja. Tämä on jo astetta hankalampi tilanne määrittää, koska yrityksen kilpailukyky voi tulevaisuudessa merkittäviltä osin perustua tekoälyn hyödyntämiseen oleellisena osana yrityksen prosesseja. AI Actista ei saisi syntyä niin suurta estettä avoimen lähdekoodiin perustuvien tekoälyjen hyödyntämiselle, että kaikki yritykset joutuvat lopulta käyttämään Amerikkalaisten suuryritysten kuten Alphabetin, Microsoftin/OpenAI:n, Applen ja Amazonin teknologioita kilpailevien tai avoimeen lähdekoodiin perustuvien vaihtoehtojen sijaan.

Asetusehdotuksessa säädetään tekoälyjärjestelmien testaamisesta sääntelyn testiympäristöistä (regulatory sandbox), joiden avulla on mahdollista muun muassa varmistaa, että järjestelmä täyttää asetuksen vaatimukset. Komission ehdotuksen mukaan Eurooppaan perustettaisiin tekoälyneuvosto tukemaan asetuksen täytäntöönpanoa. Asetusta rikkoville tahoille voitaisiin määrätä sanktioita esimerkiksi seuraamusmaksujen muodossa.

Jotta tällainen sandbox voisi toimia, sen pitää olla riittävän joustava. Findata on hyvä esimerkki datan sandbox-käytöstä tavalla, joka ei käytännössä jousta yrittäjien tarpeisiin ja innovatiivisiin sovelluksiin. Palvelusta hyötyvät tällöin lähinnä tutkijat.

--
EP on ehdottanut useita muutoksia asetuksen liitteeseen III, joka koskee korkean riskin tekoälyjärjestelmien listausta eri sektoreilla. Parlamentti ehdottaa lisättävän kyseiseen listaukseen esimerkiksi tekoälyjärjestelmät, joita käytetään eräiden sosiaalisen median alustojen suosittelujärjestelmissä tai jotka vaikuttavat vaalien tulokseen tai luonnollisten henkilöiden äänestyskäyttäytymiseen. Lisäksi parlamentti ehdottaa täsmennyksiä listaukseen sisältyvistä korkean riskin tekoälyjärjestelmistä, joita käytetään julkisten palveluiden ja etuuksien myöntämisessä. Parlamentin täsmennysten mukaan kyseiset järjestelmät kattaisivat terveydenhuollon palvelut sekä muut keskeiset palvelut, esimerkiksi asumisen, sähkön, lämmityksen ja jäähdytyksen sekä internetin.

Sosiaalisen median suosittelualgoritmit ovat ilman muuta korkean riskin tekoälyjärjestelmiä, koska niillä on todistetusti merkittäviä ihmistä haittaavia sivuvaikutuksia, kuten some-addiktio, radikalisoituminen ja kuplautuminen. Tämä sisältää myös valtiollisten toimijoiden motivaation hyödyntää algoritmeja ihmisten käyttäytymisen ja mielipiteiden muokkaamisessa, kuten esim. TikTokin tapauksessa on jo käynyt. Sosiaalisen median algoritmien lisääminen korkean riskin tekoälysovelluksiksi mahdollistaa tällaisen toiminnan tehokkaamman rajoittamisen ja myös luo kehyksen lasten suojaamiselle älypuhelinten ja sosiaalisen median psykologisilta haitoilta. On huomionarvoista, että Kiina on omalla lainsäädännöllään jo puuttunut tähän ja rajoittanut lasten sosiaalisen median käyttöä sekä velvoittanut alan yritysten tarjoilemaan kasvun ja kehityksen kannalta hyödyllisiä sisältöjä vahingoittavien sijaan. Länsimaissa asialle ei ole tehty vielä juuri mitään, vaikka lasten psykologiset ongelmat ja keskittymishäiriöt ovat jo merkittävästi lisääntyneet.

EP ehdottaa sääntelyä yksipuolisesti asetettujen sopimusehtojen kohtuuttomuudesta siltä osin kuin sopimuksen osapuolena on pk-yritys tai start up-yritys. Kyseinen sääntely koskisi elinkeinonharjoittajien välisiä sopimusehtoja korkean riskin tekoälyjärjestelmiin liittyvistä työkalujen, palveluiden, komponenttien tai prosessien tarjonnasta tai oikeussuojakeinojen 9 (12) käytöstä velvollisuuksien rikkomisesta tai päättymisestä. Jos sopimusehto katsotaan kohtuuttomaksi, se ei sitoisi yritystä. Muutosehdotuksissa määritellään, milloin sopimusehto katsotaan kohtuuttomasti ja yksipuolisesti asetetuksi sekä listataan kohtuuttomaksi katsottavia sopimusehtoja.

Suomen pitää varmistaa, että henkilöihin ja heidän käyttäytymiseen liittyvää dataa hyödyntävät startup-yritykset eivät joutuisi tilanteeseen, jossa heillä ei ole realistista mahdollisuutta rakentaa liiketoimintaa Suomessa, koska sääntely tekee datan keräämisestä ja hyödyntämisestä liian hankalaa. Olen keskustellut useiden alan yrittäjien kanssa, koska olen ollut

henkilökohtaisesti kiinnostunut rakentamaan terveysdataan liittyvää tekoäly-startupia. Innovaatioita mahdollistavan datan keräämiselle ja hyödyntämiselle on jo nyt vaikeita, lähes ylittämättömiä esteitä. Datan kerääminen ja tekoälyn hyödyntäminen terveyden- ja sairaanhoidon sovelluksiin on erittäin vaikeaa. Suomalaisilla yrittäjillä on lukuisia yhteiskunnallisesti ja globaalisti merkittäviä ideoita ja innovaatioita, jotka voisivat säästää miljardeja vuosittain alati kasvavista terveydenhuollon kustannuksista ja luoda Suomeen globaalisti merkittävän alan teknologiasektorin. Alan kehittymisen esteet ovat kuitenkin mittavia ja alalla yrittäminen ilman jättimäisiä rahallisia panostuksia on lähes mahdotonta, joten ideat eivät pääse kehittymään kaupallisiksi innovaatioiksi.

Ystävällisesti,
Mikko Alasaarela